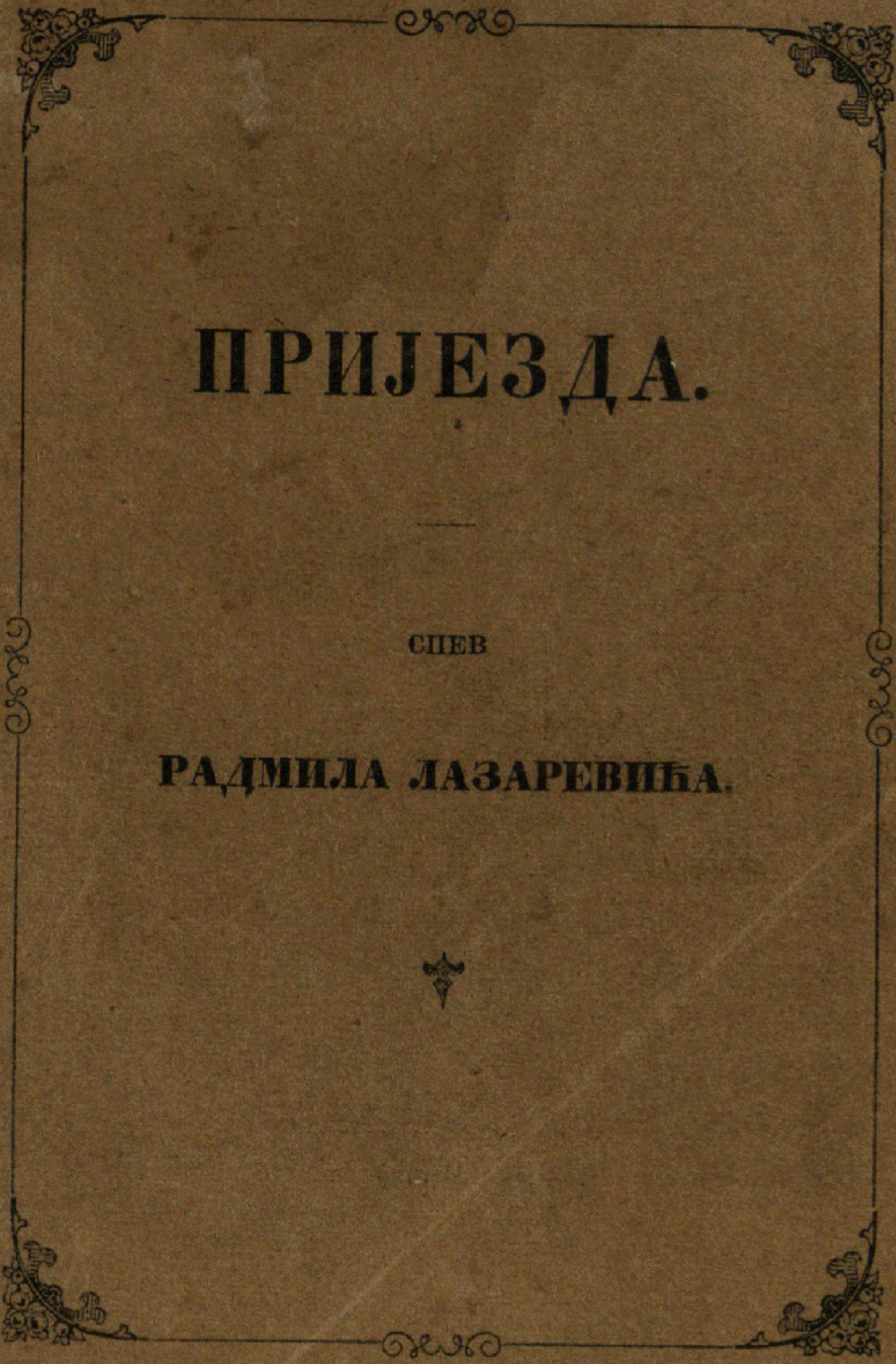

20 15-

ПРИЈЕЗДА.

СПЕВ

РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

P19 Cp I 267.1

MT 169

P 19 OCT 267.1

ПРИЈЕЗДА.

СПЕВ

РАДМИЛА

РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

У БЕОГРАДУ.

У ШТАМПАРИЈИ НИКОЛЕ СТЕФАНОВИЋА.

1863.

P1

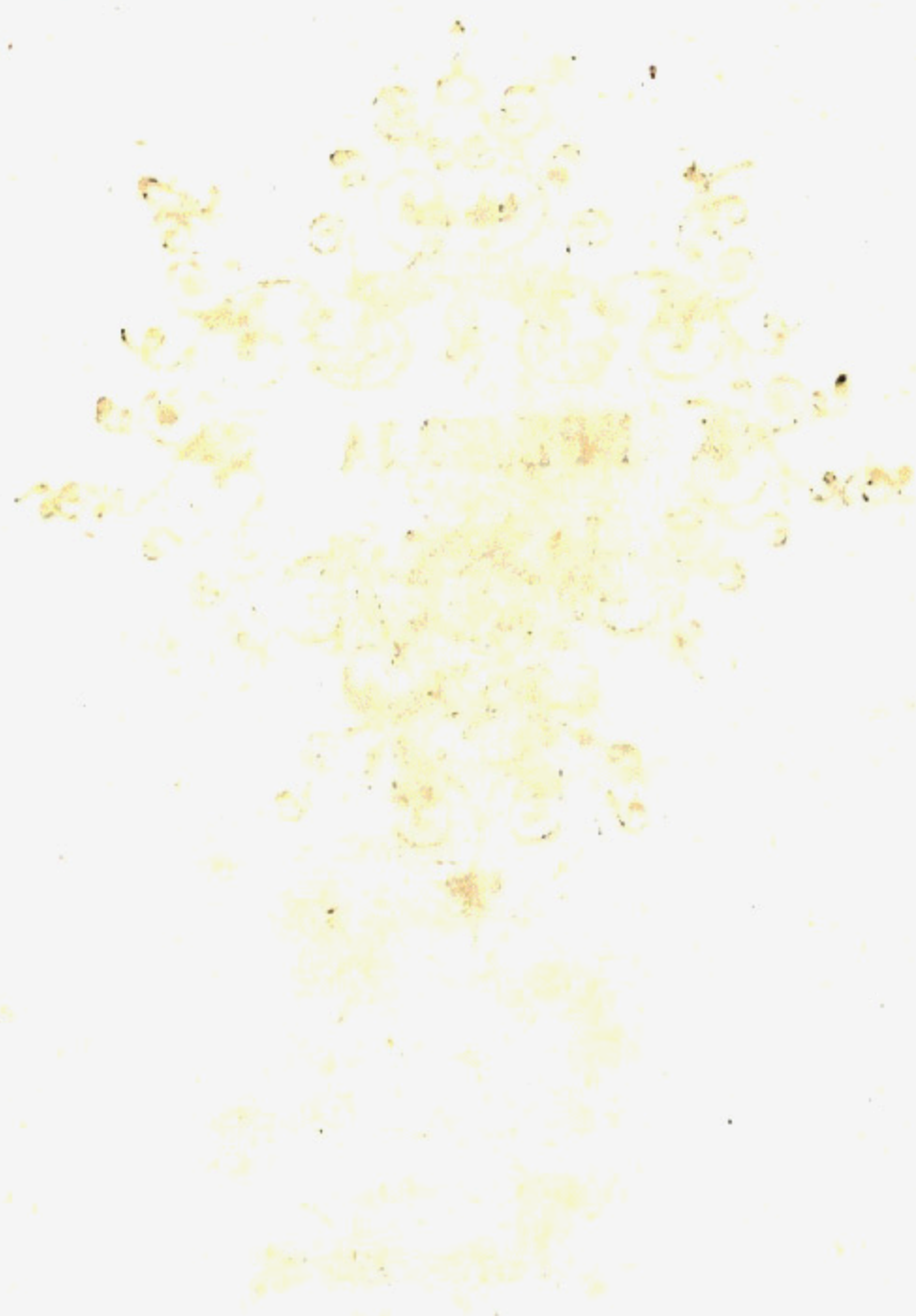
ЛАНД. ОР. 210257

I.

Дивно вече, слику лепу,
 Прострло је сунце сјајно,
 Над Бојаном испод Скадра —
 И у Скадру на бијеле,
 На бијеле дивне куле...
 Сунце седе — а за њиме
 Оде поглед, уздах оде,
 Са висине једне куле
 Што се дигла над Бојаном...
 Већ је вече, сутоњ већ је,
 Занемело ј' крај Бојане,
 Само тек се једна песма
 Ка' славујска, отуд изви.
 Да погледаш белом двору,
 Видео би врта красна,
 И отуд би песму чуо.
 Али никог да послуша,
 Никог нема покрај врта,
 Само с' једна сенка краде,

Е је жељом пожелела
Да угледа тог певача,
Што извија песму таку...
Блијед месец горе беше,
Месечина као данак.
Погле тамо посред врта,
Ко то шеће у бијелу?...
Прикраде се момче младо
Ближе, ближе к врту дође,
Али тек што поглед баци,
Да угледа две звијезде,
Оба ока девојачка,
Сусретоше с' два погледа
Пуни жеља, пуни наде.
У момчета срце игра,
А девојче гледа само.
Шушну листак — момка жеља
Однијела до девојке.
Нит' од њега она бежи,
Нит' се момак од ње трза,
Тек му само она шану:
„Беж' одавде страхотно је
„Изгубићеш живот млађан!“
„Крај тебека душо нека!

„Једном сам те још видео ,
„Кад си оно цвеће брала ,
„Сећаш ли се , виде ли ме ?
„Да те видим , та ме жеља
„Дотерала , донијела !“ —
Румен мому обузела
Из ока јој љубав сену ,
А тихо му проговори :
„Ти си мој рај , . . али с богом ,
„За твој живот ја се плашим !“
Па отиде кроз сред врта ,
Ватром , надом преливена . . . .
У момка се срце стиште ,
Оде поглед да је прати ,
Ал ње неста ка сунашца ,
Кад оставља дана бела . . . .
Тек погледаш на Бојану ,
Задршће јој талас лаган ,
И полако весло лупне .
Мали чунић водом јурне ,
А у чуну млад јуначе ,
Оборио сетно главу ,
Погледује чешће врту ,
Де је био — дено тренут

Живе раја земаљскога.
Ал се лакше, лакше краде,
Да га когод не опази,
И већ сретно измаче се
Крај стражарских тих очију,
Па нит' чуше јеку какву,
Нит' видеше кад отиде,
Како оде оној страни,
Де се плави она гора,
А на њојзи бели двори
Стара слава, млада момка
Од дедова његовијех.

Месец пао

И већ давно нестало га,
Тек погледаш оној страни,
А млад момак коња узја,
Па се маши горе тавне,
И њенијех тих кршева,
Док до врха гори стиже
Ту пред једне дворе стаде:
„Помоз Боже“ — „Бог помог'о, —
„О Пријезда већ је доцне,
„Де си досад био мајци,
„Ја се бејох уплашила“ —

У том слуте врана коња
Хитро коња одседлаше
Водају га уморена
По дворишту — по камену.
А у сеје меко срце,
Воли брата, као себе,
Пред њега је истрчала
У лице се љуби с њиме
Те на танку кулу шећу,

*

*

*

У сред избе окићене.
Стоји мален сто округ'о,
А на њему свећа гори
Покрај стола Пријезда је,
Гледа често у свијећу,
Па обара сетну главу.
Баш се види де премишља
Разне мисли де крај њега
Баш ка тице кобне лећу,
Будан сања што је данас
Као у сну преживео,
Не верује ни сам себи,
А камо ли оку своме.

Он се трже у сред снова,
Е се врата од те избе,
Лако, тихо отворише,
И пред њиме сеја стаде,
Меким гласом запита га:
„Зар нијеси лега' брате?“
„Још нијесам сејо мила,
„У груди ми црна слутња,
„Не знам зашто ни кроза што
„Теке видим добро није!“
„Лези брате, ноћ је веће
„У дубоко, звезде сјају,
„А месец се губи скоро,
„Ја нијесам легла јоште,
„Јербо видим де у твојој
„Изби јоште свећа гори,
„Зато дођох да т' обиђем
„Да ти штогод, тешко није!“ —
„Иди сејо — ја ћу лећи!“ —

Оде сеја забринута,
А Пријезда сам остаде
Кроз прозор му звезда сјаје
А и месец зрачка баца,

Као да га опомиње
Да је доцне, доцне веће.
Ал не слуша то Пријезда
Крај стола га санак нађе,
Склопи очи уморене,
Па се трза — к'о да с' сећа
Оног дивног сјајног ока
Ил' да с' сећа обрашчића,
Два бијела рајска дана;
Ил' се сећа косе оне
Што је густа, тавна, свилна...
Тако сања, у том зора
Већ је белет' започела,
На четири стране зрак се
Руменкасти небом прели;
Брзо пређе румен зрачак
Као кад се румен поспе
По бијелом лицу цури,
Када драгог свог угледа;
— Е така је зора била. —
Зора била — и Пријезду
Иза сна је пробудила.
Он је вол'о зору рујну
Ал је сада мрзит стао;

Већма волет' вече дивно
Када седа сунце сјајно.
Од зоре му с' вече чини,
Те истрча на двориште,
Тражи вранца друга свога,
Да узјаше да одјезди
До Бојане и до Скадра.
Ал' на двору мајка стара
Пријезду је дочекала.
Кад га виде 'нако бурна,
„Куда, куда?“ сина пита —
„Нигде мајко — нигде не ћу,
„Хтедох мало да проходам
„Е је лепо јутро ово...“
Стара мајка главом врти
„Иди сине — али немој
„Као синоћ доцне доћи,
„Е ћу с' стара забринуту.“
— „Хоћу мајко послушаћу...
И оседла вранца свога,
Па се маша тврдих стена
И врлетних тих кршева,
Де је само орлу гњездо,
Само орлу и Пријезди...

Сева огањ из копита,
А Пријезди из очију.
Љути пламен што је кадар,
Младо срце сагорети....
По зраку се грива игра,
Од вранчића хитра, чила;
Пријезди се срце пара
Од сунчана сјајна зрака
Веселиј' је кад га гледа
Де у сутоњ лако тоне....

II.

У маглу се сунце губи,
Последњијем зрачком љуби
Дивне куле Скадра града
И Бојану испод Скадра.

Тек што паде сунце сјајно
А месец је већ пошета'
Па бацио једну зраку
На решетку од прозора
Беле куле Махмуд паше
Силеного, бијесного.
Тишина је мирна, нема,
Али дуго не потраја,
Разгрну се грозна лоза
Што се дигла до прозора
Тено лишћем зеленијем
Крије прозор од биљура,
Не да зраки месечевој
Да унутра лако уђе . .
Шушну двапут трипут шушну
А сенка се већ одмаче

И опет се тихо стиша;
Куда сенка?... Куд промаче?...

*

У зеленом врту стоји
Кадивели диван меки,
Око њег' се зумбул диг'о,
А уз њега љуљушка се
Љиљан цвијет мирисави. —
Месечина танка пала
По зеленој мекој трави,
А звездице јата мала
Погледују чудо дивно,
Погледују у дворе
Силног бесног Махмуд паше,
К'о када би хтеле рећи:
Ко с' усуди тако доцне
Кроз вртове бесног паше
Лаком ногом пошетати?...
Ал' нит' листак лиску шану,
Нити цвијет, цвијет дирну
Да му шане ко је прош'о!

А какве су токе тамо
— Што се сјају као месец

Кад разбије облак таман —
Покривене кабаницом
А какве су пушке мале
Што у сребру 'нако сјају
Чија ли је рука оно
Што их 'нако врело држи?...
Ал гле чуда! — Чија л' рука!...
Одгрну се кабаница
Па на меку траву клону,
Засјајаше токе сјајне
Заблисташе као сунце,
На сунцу их ево другом,
Беле цуре, беле виле.
„Ох Пријезда — ријеч рече:
„Де си досад, већ је доцне,
„Е је сунце веће село,
„У меника срце хтеде
„За тебека да изгори.
А Пријезда ни ријечи.
Само пламен огањ плану
Па се изли у пољупце
На бијело лице њено.
Тек мало час узе ријеч!
„— Је л' Џемило, а де ти је

„Отишао мили бабо,
„Да нијеси одкуд сама
„У овијем дворовима?“
Лаки уздах брзо пређе
Преко уста девојачких,
„Ох Пријезда ја нијесам
„У дворима овде сама
„Код мене је у дворима
„Пуно слугу и робиња
„Али баба овде није
„Но се чувај мој Пријезда,
„Јер је стража врло честа.....
„Отиша' је!“ — „Зар отиша' ?
„Кад он оде ев' и ја ћу!“
И већ јунак лако скочи,
Ал девојче лакше беше,
За руку га врело стиште:
„Немој ићи, немој јоште
„Далеко је зора бела,
„А с чега би похитао,
„Куда хоћеш, зашто хитно?“
Ал Пријезда мрко ћути,
Само глену — у погледу
Види жеља ватру живу

Што згорева црну слутњу,
Само глену — а глава му
На криоце њено клону.
Не потраја дуто тако,
А он скочи — и с уздахом:
„С богом душо“ — хитно рече
Па га неста као вихра.

*

*

*

Лијепа је изба дивна
У харему Махмудову.
Ту је бисер, ту је злато;
Ту је свила и кадива,
Ал' је залуд када сунце
Још не виде те дивоте.
Где у куту тамо једном
Де с' највише злато блиста,
Погле тамо — где Џемиле,
Како бистре сузе рони
Низ бијело лице њено,
Па их слева под грбоце
Ситан ђердан од њи с' ниже
Од меканих лепих суза!
Ал што плаче?...

Зар јој мало чега беше,
Зар што хоће тога нејма,
Ил је жељу осетила
Да је благо тек слобода,
Ил' да цвијет само мири
Кад га сунце с неба грије,
Кад га бистра роса поји,
Кад га небо ведро гледа.

Та живот би млада дала
У слободи само да је
Неколико белих дана!

Али што ће њојзи сунца
Кад Пријезда ј' сунце њено!
Хеј лијепо младо дете
Што нијеси ш њим отишло,
Да те вазда зраком грије
Дивним зраком од милости...
Још некол'ко суза кану
Низ бијело лице њено,
А робиња хитра клања
Пред поносном дивном шћерцом
Бијеснога Махмуд паше:

„Ох поносно дилбер злато
„Поздравље ти оца твога
„Да га саде зором чекаш“
„Јер ето га, већ је близу“....
„Већ је близу,“ рече она,
Па робињу мрко глену
А робиња ван изађе.

„Већ је близу аох боже,
„Хеј Пријезда“ —
Туне стаде — а очице
К'о тегобом склопише се.
У тешке се мисли даде,
Тешке мисли превртала,
Час Пријезду грли, љуби,
Час јој отац на љут колац
Њеног драгог већ набија!
Кад мислима њега љуби,
Тада јој се усне следе,
А руке се тек рашире
К'о да ће га загрлити;
А када јој црна мис'о,
Она црна мис'о дође,
Тад се стресе — а усташца

Тек задрхте као вихар,
Ил' од њега лист на грани...
У том зора свану сјајна,
А блиједа већ месеца
Нестануло с неба плава,
А тек што се сунце јави
Нешто хучи из даљине,
Нека јека из далека.
Ваља да је сиње робље
У синцире љуте оне
Оковано, те све пишти
А у љутој муци кука,
Кука, плаче и вапије,
Ал' помоћи ни одкуда
Као да је леден камен
Свако срце човечије,
Ил' да га је огњен пламен
Изгорео, истрошио!

.....
На решетку од прозора,
Дилбер злато наслања се,
А пред собом ништ' не види
До далеке плаве горе
Што се, нако дивно губе

У далеком плаветнилу,
 А декоји с' зрачак оспе
 На врхове вељих грана. —
 Дивног сунца — златан зрачак
 Бела дана позлаћује.

III.

По ноћи је! Звезде сјају.
Пламен огањ угаснуо
Крај пастира што но санак
На меканој трави снива...
Све је тихо — све је немо,
На један пут из далека
Чу се топот коња хитра,
А да гленеш ка стијени,
Видео би де тек ватра
Из копита коњу сене,
А на коњу видео би
Дивну слику млада момка,
Пријезду би опазио
Де већ касно кући хита,
Па је сетан невесео,
Е се боји, али чега?...
Он не смије помислити,
У том стиже белом двору...
Врана коња зауставља
А срце му чисто игра
Кад опази де у изби

Гори жижак ужежени.
Виде де је добро свуде,
Од Махмуда трага нема,
И његове чете љуте.
Тихо тако док у избу,
Потихано он не уђе,
А крај жижка стара мајка
Задремала и заспала,
Али сеја јоште није.

„Мајко, мајко“ — она с' трже,

„Ох Пријезда јеси л' доша'?"

„А де си ми већ досада“ —

„Ман' се мајко, ето бејак,

„Лових ловак па се мало

„Ево бејак задоцнијо....“

„Седи синко послушај ме

„Имам нешто да ти кажем“...

Покрај мајке сада седе.

„Знаш Пријезда — мајка поче;

„Знаш Пријезда Лепосаву,

„Милу шћерцу старог Станка,

„— Ти већ њега не познајеш —

„Јер си врло мален био,

„Кад је Станко преминуо.“

— „Шта је мајко, казуј даље!“
Дршћући јој проговара. — —
— „На самрти кад је био
„Заклео ме живим богом
„Да ти буде љуба верна.“ — —
Пријездино бледо чело
Јоште већма побледело
Ал ни речи реко није,
Само глену своју мајку —
„Шта је?... Зар је не ћеш синко?...
„А зар она лепа није,
„Па зар нејма очи црне,
„Што севају огњем живим,
„Па зар нема косе црне
„Што би данак поцрнеле,
„Па зар нема два образа
„Што од ноћи данак чине.
„Па зар нема уста рујна
„Што би зору постидела
„А уз то је витка стаса
„И осмејка анђеоска“....
Ал Пријезда мрко ћути.
„Шта је синко, шта се мрштиш?“
„Ништа мајко остави ме

„Два три дана да промислим.

„Па нека је тако мајко:

„А сад лези а ја одох. —

Оде мајка — а Пријезди
У груди је црна слутња,
Црна слутња ко по ноћи...
Он премишља сетан вако:
Лијепа је Лепосава
Ал Џемила ј' јоште лепша,
Лепосави очи црне,
Ал су црње у Џемиле,
Лепосави образ бео
Ал' Џемилини много бељи,
Лепосава ј' витка стаса,
Ал Џемила ј' јела вита.

Тако мисли а ни одкуд
Црни санак ни да приђе,
Да заклопи очи слабе,
Да одбије црне слутње...
Мало ћути па тек јекне:
„Ох Џемило, Лепосаво,
„Аох моја стара мајко,

„Ја те морам послушати,
„Јер је тешка црна клетва,
„Кад прокуне мајка сина,
„Ког је млеком из недара,
„Подојила, одржала!
„Почекај ме хеј Цемило
„Јоште сутра да ти дођем,
„Па те никад гленут' не ћу.“

Па обори сетну главу,
На дрхтаве руке своје,
Па је тако тиху ноћцу
У будилу сву провео.

*

*

*

Зора руди — а Пријезда
Већ је коња узјахао,
Па се маша тврдих стена,
Ка Бојани право иде...

Ал' какви је прах то тамо,
Какав топот отуд јечи,
И вика се чује нека,
Кроз прах нешто силно светли,

Спрам сунашца — спрам зракова,
Да л' је чета — боже мили
Де ли је се наканила,
Ил' је нешто... али није,
Погле, погле чету чудну,
Беле чалме, сабље криве,
Крв на челу — а на усни
„Хеј освета над Бауром!“ —
А рука се тврдо држи,
Криве сабље димишћије,
А кубуре о ункашу
Смртним зрном напуњене,
Тек чекају меке груди,
Да пронесу кроз њих живот.
Али де се чета чила
Тако бесна упутила,
Ха ето је де већ двору
Пријездином брже хита,
А у двору момчад млада
Дуге пушке докопала
Ал' им слаба нога клеца,
И на стену наслања се...
А чуј јеку.. ватра сева,
А ори се тврдо стење

„Јаој, куку, хеј помагај
„Умрех брате без одмене,
„Освети ме јао . . . умрех!“
Така вика стење пара,
Ал не срце из недара,
Бесног, силног Махмуд паше.

Већ изгибе момчад чила,
Што је храбро бојак била,
Неком глава на стијени,
На припеци сунца чами,
Неком рука, неком нога
Одсечена крај стијене
А некеме љуте ране
Живо срце уједају,
Па се маша срцу своме,
Па се маша рани љутој,
Само „јаох!“ па издане.
Ал и турских много беше
Мртвих глава и телеса.
Телесима притиснуше
Све криво то стијење . . .
Тако прође хука, јека,
А чете је већ нестало,

Што остало, све отиде,
Напуњено пуно блага
Из дворова Пријездиних...
Ал Пријезда де је, де је,
А зар њега туне нејма
Да он брани дворе своје?...
Пријезда се у сањања,
У љубав се утопио,
Крај Џемиле — он се топи...
А двори му поробљени,
Нигде никог у њих нема.
Хеј Пријезда зла ти срећа
Та машај се коња хитра,
Па полети двору своме,
Ал Пријезда то не чује,
Крај Џемиле дан благује,
Јер јој баба дома није,
А ваздан је она сама
Лако му је благовати!

IV.

Подигла се дивна гора
Све стијена до стијене,
А по који с' крш тек јави
Ил дубоких провалија,
А кроз њу се поток мали
Кривудајућ' вере, хучи,
Па све хучи даље, даље,
Ко да бежи беле дворе
Што се 'нако горе дижу,
Ил пријети странцу коме:
„Не ид' горе смрт је тамо.“
Пошали л' се нога која
Што је злотвор белом двору,
Да до белих двора дође
Провалија гробак му је
А крш му је црни покров,
Па му нигде трага нејма
Као да га било није.

Ту је многа пуста чалма
Што је вода разнијела,

Ту је силна самрт црна
Што је ледна рука пружи
Две стијене хладовите.

Крвав поток хучи, бије
А кршеви нагнули се
Бож'ја вера окршаја,
Ту је било негде скоро,
Погле тамо беле чалме,
Погле тамо мртва тела!
Ал већ знадеш окрш црни,
Знадеш дворе поробљене!
Али стани почуј, песму!
Је л' то песма, јаук ли је?...

Погле тамо

Ветар црне косе мрси,
На уснама уздах пао
Следио се ка ријека
Кад је стегне цича љута.
Са ледених уста кадкад
Тек се отме уздах који;
„Аох де си мајко моја,
„Аох де си брате мили
„Де ли си ми мој Пријезда!“

Ал' се нико не озива',
Само поток даље хучи
Као да се трза, скупља
Хеј од веље од жалости,
Или часом к'о да букне,
Те растрза турско тело
Што му туде гробак суђен,
„Ал' њих нејма“ — опет јекну
„Де си брате мој Пријезда?“

Па сад стаде
К'о да гласак очекује
Да се њојзи братац јави,
Ил' да чује звекет узде
На коњицу брациноме,
Или чека лаку песму
Што Пријезда ка' и до сад
Уза стену јашућ коња
Попијева танко гласно...
„Де си мајко — ал' и тебе
„Чини ми се самрт узе“
И опета за тим стаде.
К'о да чека стару мајку,
Дено кликће: Де си шћери
Да нијеси заробљена,

Ил' с крвничке пала руке?...

Ал' је заман.

Ни одкуда да се јави
Нити мајке, нити брада,
Само крш се озго сурва
Па се скрши у провалу!

Не постаја дуго тако
Са стијене опет јекну:
„Кад њих нејма с богом свете,
„Видећемо с' тамо горе
„Мајко моја, брате мили!“ —
У том скочи са стијене,
И брзо се крвца расу,
Крај потока по стијени.
Бијела јој одорица
Сва у крви умрљана,
Ледне усне ништ' не зборе:
Нити брате, нити мајко!“

*

Крвца паде сеје миле,
Сеје миле Пријездине.
Ох што није причекала
Брата свога јоште мало,

Е ето га де уз бријег
Врана коња трком јури
Само песма на уснама
Изумрла, усахнула.

Погле чуда! —

Диван јунак, ка' стијена
Пред бијеле дворе стаде,
Замукнуо тешком муком,
Чека сеју да изиђе
Да прихвати коња врана
Свога браца миленог,
Али сеје јоште нејма.
Прозори су полупани
Тврда врата истављена,
Око куће мртве слуге,
Неко рањен воде иште,
Неко мртав не помиче с'.
Да је било боја љута
То казује крвца врела,
То казују мртва тела.
Ал' Пријезда то не гледа
Е га бије знојак хладан
А самртна језа хвата.
С бесна вранца цена капље

Те се с врућом крвљу меша.

Ал' Пријезда коња сјаха,
Нога клеца, ближе . . . . ближе! . . .
У дворима никог нејма,
Само траг је врелог боја,
Разбојишта крвавога.

Тек он мисли — а из кута
Сену пламен па забукта,
А Пријезда само стоји
Ледно чело наслонио
На стијену ону хладну;
Док не букну пламен љути
Не дохвати беле дворе,
Прсну ватра на све стране,
А он само гледа мрко
Де му букте бели двори
Од дедова останули,
Де их пламен стопит' хоће
У прах црни и пепео,
Да им трага више нејма,
Да се не зна де су били
Да се не зна чиј' су били.

Он уздахну тужно тешко
Ледна суза скотрља се
На стијену хладну мртву,
А у двору коњ захрза
Ногом луни о стијену
Из копите ватра сену,
Жива ватра огњем плану
А Пријезда обазре се,
Па се маши врана коња
Златне узде затегао,
Низ бријег се доле пушта,
Али оком често крене
Те погледа те студене
Те стијене,
И погледи пламен огањ
Како горе бели двори.
Брже вранац у до слете,
Позвецкује узда златна.
Тек што беше до провале,
Ал захрза, ногом луни —
Те пробуди из сна тешка
Свога драгог господара.
Вранац поглед управио
На тај поток крвав мален,

Даље не ће јер тијело
Крваво је угледао . . .
„Брже вранче — брже, брже!“
Али вранац ни да макне,
Док Пријезда оком глену
У тај мален крвав поток,
Па опази — па задрхта
К’о да га је гром удрио.
С врана коња дршћућ’ слази,
Очи сташе, нога клеца —
У загрљај сеји слете
Ал’ га руке охладнеле
Не моглоше загрлити . . .
Веља туга срце пара
Не да ријеч да прозбори,
Срце пуца из недара.
А он сеју грли, љуби,
Модра уста, образ леден,
„Јао сејо — сејо, јао,“
Ал’ се сеја не одзива,
Не помиче с’ да загрли
Брата свога рођенога . . .
Вранац чилом ногом копа,
Из ока му суза лети,

Е му жао господара,
Да се мучи и пребија
Ка' да тугу разумије
Разумије црне јаде.

Ланац тешки махом звечи,
Прелијеће тута лице
Оним сужним робињама'
И робовим' што их синцир
'Нако тврдо јако стеже...

Махмуд паша ето иде,
По Скадру се оре гласи,
Цео Скадар подиг'о се
Тек да види Махмуд-пашу
Како тера робињице
У синцири и у гвозђу
И да види муке љуте,
Са синциром притегнуте....
Измеђ младих робињица
Што лелечу и кукају,
Видиш једну стару жену
Де је смело очи дигла
Ка плаветном небу горе,
Па је тихо уздахнула:

„Ох Пријезда сине драги.“
И даље се ријеч чула
Али разбрат' не може се,
Јер се дигла силна вика
Од кукања и јаука,
И од друге сваке вике
Што се млада турад печи
За осветом над Ђауром.
Тек се који седи турчин
Махом краде кроз гомилу,
С гавазима коју шане!
Или кесу тек извади
Па је пружа крволоку,
А он тежак синџир скида
С какве лепе црнооке
Умиљате девојчице,
А девојка тек уздахне.
„Ох робиња зар до века!“

Не постаја дуго тако
Све се робље распродао
А робов'ма притегоше
Крвни турци боље ланце,
Бадише их у тавницу

У пакао онај црни,
И у паклу горе није.
Звечи синџир уши глухну
Тек по која капка зноја,
Или суза
На ледено гвожђе падне;
Ал' је гвожђе срца тврда
Не ражали г' сузом врелом!

Већ их пуна тамница је,
Вода шушти одоздоље,
Тек се која гуја пружне
Посред воде — ох страшила!

За балван их приковаше
— Ни један се маћ' не може, —
Ту нек цвиле дане своје.

Све се робље распродао,
Само једна жена није,
Ш њоме Махмуд заповеда,
То је мајка пријездина.

„Затвор'те је рече Махмуд,
Затвор'те је, па кад кажем

Извед'те је амо мене,
Јер је љута стара гуја
Не ће сина да одаје,
Рече Махмуд па отиде.

Али око црне мајке
Ни сасузи ни заплака
Веће мирно приђе онде
Де ће бити затворена;
Само рече: „Богу хвала
„Пријезда је у животу...“
Махмуд чупа своју браду
Од љутине једа тешка.
„Ха ти гујо отровнице
„Нијесам те јошт мучио
„Да ми кажеш син де ти је,
„Јер он један још остаде
„Који може смело рећи:
„Србину сам кнез и отац.“
Тако паша љуто виче,
И освету грдну спрема
Србињскоме златном крсту.

Робље пало на колена,
Мрком кавом аге служи,
Што с' на диван сакупило
Да већају — а о чему?...
О жестокој мајци оној
Што Пријезду сина свога
Крвницима издат' не хте.
Да већају каквим ће је
Јадом, муком даровати,
Па да каже де Пријезду
Лако могу ухватити.
Поседали мрко ћутећ'
Нигде гласка, нигде јава,
Само кашто каву сркну,
Док од једном бесни Махмуд
Ногом лупи о тле доле,
А роб један веће дође
Клањајући до земљице:
„Иди зови“ — ријеч рече
Бесан паша робу своме,
„Иди зови ону бабу
„Што је доле у тавници!“
Па окрену главу своју
Па на меко на срцаде

Клону с јада и с невоље.

Опет ћуте.

Вилцани се испразнише

Па опета збора нејма,

Као да је смрћу црном

Све до једног успавано.

У том врата с' отворише

И на врата ступи жена,

Блиједа је као мртвац,

А сиједа као овца,

Пред агама храбро стаде

Као да су жене саме.

Махмуд пуца од невоље

И од црне тешке љутње.

Неки ага мрко гледа

Па се чисто чуду чуди,

А у себи ријеч држи:

Какав ли је тај Пријезда

Када мајка — жена једна

'Вако храбро овде стоји!!

Ћутање је дуго било.

Она стоји као мрамор,

Докле паша ријеч узе:

„Де је баба твој Пријезда?“

Она ћути, ни ријечи,
И не хте га погледати.
„Казуј море јер ћу муком
„Љутом ћу те муком мучит“ —
Она опет мрко ћути.
Паша пламти али опет
Гледа опет да ј' добије:
„Казуј бабо где ј' Пријезда
„Ево т' тврду веру дајем
„Да му ништа чинит' не ћу,
„Ако ли ми казат не ћеш
„Живом ћу те ватром згорет'?“
Од стијене — прије б' чуо
Или гласка или страха,
Али она... само ћути
И тек оком погледа га
И раменом слеже мало.
Махмуд чека ријеч коју,
Мрко турци згледаше се,
Па од једном — ко из једног
Грла јекну: „Исеци је!“ —
„Исећи је?!“ — То је мало,
„Живом ћу је ватром згорет'! — —
„Хеј Хасане!“ роба викну

„Води доле ову бабу,
„Па заповест слушај моју.“
Хитро слуге послушаше,
Одведоше ј' ал' је срце
К'о камено опет било,
Нигде страха ни на лицу,
— Јер је мајка пријездина.

А турци се чудом чуде,
Јер им срце дрхти слабо
Од страхоте и ужаса
И од огња племеног.

Ал' се женско не помиче,
Ка' стијена мртва хладна,

Беле чалме намакоше
До на веће виш' очију,
А са чела знојак кану
На бијеле браде њине.

И тако су све ћутали
Знојем једом обасути,
Док Алија старац седи

Вако паши не прозбори:
„Амана ти Махмуд-пашо,
„Шта ти мислиш с том ђаурком,
„Или ћеш је огњем живим
„Запалити, сагорети,
„Или ћеш је оставити
„Да размишља јоште мало!
„Ал' тако ми бож'је вере
„И пророка Мухамеда,
„Но ријечи чути не ћеш
„Од стијене мртве хладне!
„Но Махмуде мене слушај
„Мене 'вако седа старца.
„Нек одлази кудгоћ хоће —
„Шта одлази?“ Махмуд плану
„Као жива жеравица,
„Ја сад видим да си махнит
„Да си старац полудео“...
Послушај ме старац рече
Јоште двије три ријечи.
„Баш ни једне, ја ти рекох
„Ти си луда! — махнит старац!“
Старац плану па устаде,
И одгурну чибук дуги

Па одлете као вихар.
Опет турци згледаше се
Испод својих белих чалма,
Па све један за другијем,
Мрко ћутећ' одлажаше...

И најпоследе сам је Махмуд
У сред избе сам стајао,
Мислио је, кајао се,
Ал' у заман све бејаше...
Па најпоследе на диван се
Сав уморан лако пружи.

VI.

У злаћеним столовима,
У бисеру и у свили,
Наслоњена мила шћерца
Махмуд-паше мисли мисли,
Блиједо јој лице доста
Ал очице црне оне
Трепте, сјају ка' звијезде...
По ноћи је на земљици
Облаком је сва застрта,
Ни месеца нејма сјајна
Да провири кроз прозоре,
Да пољуби бело лице.
На столу је кандиоце
Све од сребра искићено,
Тек што плану искром једном
А врата се отворише,
И пред шћерцом Махмуд стаде,
Блиједо јој лице гледа
Затим узе ријеч вако:
„Хеј Џемило шћери моја,

„Шта је теби?...
„Блиједа си као месец,
„Казуј оцу, казуј шћери!“
Цемилa се само диже
Са јастука меканијех;
„Ништа“ рече „веруј ништа,
„Нешто ме је заболела
„Од синоћке глава мало.“
„Хоћеш хећим да ти дође?“
„Не труди се оче мили
„Проћи ће ме главобоља.“

Махмуд седе, а роб за њим
Дуги чибук, с кавом носи.
Плану ватра на чибуку
А Махмуд се замислио,
Прелијеће преко чела
Црни облак. — Часом муња,
Мржње, љутње, брзо сене,
Па нестане.

„Рад чега си сетан тако,
„Ти нијеси досад био,
„Да с' нијеси оче мили

„На менека наљутио?“
„Не, нијесам вера моја
„Ти си цвијет мом животу
„Зар на цвијет да се љутим?...
„Но чуј шћери да ти кажем
„Рад чега сам сетан тако!“
„Ја те слушавам дед' говори!“
Џемилино око стало
На ономе челу црном
По коме се боре мисли
С ханцарима, од љутине,
У том ријеч узе Махмуд
„Намучи ме ђауркиња!“
И зубима паша шкрину,
А песницу тврдо стеже,
Као да ће њоме сатрт'
Црну љутњу што га мори.
„Намучи ме“, опет поче,
„Једна стара бабетина,
„Има сина“, — чини ми се, —
Махмуд стаде мислит' мисли
А Џемила сва ј' блиједа,
Јер у напред јад осећа.
„Нијесам ти казивао

„Да он један Србин само
„Има своје беле дворе
„На хајдучким брду оном.“

Џемилино лице бледо
Јоште више поблиједе,
Е се веће добро сећа,
Зато клону на мек јастук
Изнеможе, преблиједе.

„Шта је шћери?“... Махмуд виче

А у њему капи крви

„Шта је шћери, казуј оцу,

„Хећим брже — робе амо!“

Роб долете.

„Хајде трчи по хећима,

„Џемила је јако бона...“

Роб отиде.

А Махмуд је свилну косу

Своје шћери уплетао,

И декада пољубио,

Уз пољубац пришане јој :

„Ох Џемило шћери моја,

„Дигни твоје црне очи,

„Погледај ме шта је теби?“...

Али она тихо шану:

„Је ли оче то је мајка
„Пријездина...”

Туне стаде.

А на челу Махмудову
Намаче се облак црни.
„Шта Пријезда одкуд знадеш?”
„Јест Пријезда“, опет шану.
„Аох бунца божје мили,
„Хеј Цемило, кажи бабу,
„Одкуда га ти познајеш,
„Де си чула име клето?”
Блиједе се усне махом
Опет мало помакоше,
А да пазиш на уснама
Чуо б' ријеч — име оно —
Што јој млађан живот крепи,
С ког Махмуду црни дани
У сред рујне зоре свићу.
„Ха нека је — дође л' к себи,
Питаћу је одкуд знаде
То проклето име црно!”

Заспала је.

На очи јој санак пао,
А по њеном бледом лицу

Често румен махом пређе.
А беле се руке шире
Ко да топал загрљај су
Већ на своје груди свиле.
Виде Махмуд, али опет
Неверица њему с' чини,
Чисто му је срце стало
Крвца врела к'о да ј леден,
Леден поток постанула,
И његове с' усне мичу
Али какву ријеч кажу:
„Ха Пријезда, клето име,
„И ту ли си отров корен
„Мрском душом засадио!“

Затим стаде.

Примислио мисли неке
Па ко вихар ногом тресну
А роб с врата веће клања.
„Јесил' чуо робе море,
„Брже кажи делијама
„Нек сакупе чету хитру,
„Па нек лете гори оној,
„Нек Пријезду хитро траже,

„Нек ухвате ђаурина.“
Роб отиде.

*

*

*

Спремише се већ делије,
Опремише коње чиле,
Загледаше сабље своје,
Огледаше пушке бојне,
Да их не би превариле,
У љутоме боју коме.
Појахали све хаждаје,
Па одоше као облак
Кад га силан ветар гони.
Вече их је одпратило.
Мучан Махмуд са прозора
Гледа ону чету крвну,
Како с маглом ил' у магли
Тек зајечи или сене
Сјајно пала са бедара,
Па у праху ка у ноћи
Нестане их, изгубе се.
Тако мисли Махмудове
Часом летну гори тамној,
А часом се око крене

Те на милу шћерцу гледа.
Гледа, гледа, а из ока
Полети му суза сјајна
Тек окваси браду дугу,
А рука се хвата ножа
Кад се срце, смрти сети
Ил' освете над Пријездом.
Нити харем пун дивота;
Нити чибук, нити кава
Сад долази на ум њему,
Све ка тамној гори тежи,
Хоће л' планут срећан пуцањ
У смрт клету Пријездину,
Ил' ће с' дићи срећна вика:
„Ево, ево тог Пријезде,
— Де га жива ухватисмо“ —
Он се нада — али не би
Нити пуцња, нити вике.

VII.

Горица је нема тамна,
По ноћи је небом грли,
А погледа звездицама.
Текар листак само шушне,
Или тица лупне крилом
Те тишину свету руши.

Ал' шта тако хитро лети,
Као чета или гROME,
Па се ближе, ближе спрема
Да зајади црним јадом,
Да отрује бону душу
Хладним ледом смрти црне,
Е се тако хитро краде
Ко да само самрт носи.
А мислиш ли да су муње
Што тек сену кроз облаке —
Хеј нијесу, то су пушке....
А што нако грдно лупа
Да стијена одјекује,

То је опет што копита
По стијењу траг оставља
Да је туде чета лака
Од турака,
Пројездила, пројахала!
Мрко чело, брци мрки,
Светлуцају очи крупне,
Ил' су страхом ил' осветом
Потпаљене, те свијетле.
Запитајде чету лаку,
Куда језди хитро тако,
Ал ти она казат' не ће,
А ријечи казаће ти
Што муцају и што зборе:
„Де ј' Пријезда — већ досади
„Седлу бојном, коњу чилом,
„Већ досади господару.“
А и коњи малаксали
Са њих цури поток зноја
Ал то не зна збуњен турчин,
Брзом коњу узду пушта,
Мамузама ребра пара.
„Брже ћого, брже вранче,
„Хеј кулашу брже, брже!“

Ал' и вранац, ђого, кулаш,
Сви су стали од умора,

Мучна чета погледа се
А у срцу тек зазебе,
Тек се речца коме отме,
„Алах нека помогне нам!“
А тек деко; „Аох ђаур
„Саде отуд да нагрне!“
Те тим збором срцу њину
Још већега страха даде,
И тек видиш по некога
Када бојна коња сјаше,
Па у мраку нестане га
Само мирно, лако, тихо,
Да не шушне листак који
Ил' не позна један другог.
У том с крша у провалу
Грдан камен одваља се,
Лупну јеком о стијену,
А сва чета препаде се
И већ нигде никог нејма...
И постаја мало дуже
А јошт шушти гора тамна,

Коњи ржу — али слушај,
Лаки пуцањ одоздоле,
Гледај, гледај, ватра сева
Из пушака танких, лаких,
Боже мили бојак врео,
Где већ сева муња хитра
Са тананих јатагана,
Крв већ поли хладан камен,
У крв цвијет већ огрез'о.
Али почуј шта је ово?
Једна ј' вика: „Алах, алах“
Нигде нејма „за крст часни!
И слободу нашу златну!“ —
То набаса друг на друга
Крвав турчин на турчина,
Па удрише пушке мале
Задеде се борба љута.

Али саде бој утоли
Стаде врева, јаук стаде,
Божја вера све процаде,
Или у кам ил' провалу
Ал' не, турци познаше се,
Пошто дванест изгибоше

Са братинска ножа љута,
Са братинске пушке мале.
Вајкају се јадни турци
Сећају се јаду своме,
Ал' је алах омрз'о их
Те се тако изгрдише.

* * *

На згаришту белих двора
У том праху и пепелу
Свијет'о се котур диже,
Букти ватра усијана,
А по декад жеравица
Од суза се вије, бежи.
Диван јунак туне сео
Око тога огња жива,
На њему су токе кршне,
Али их је прах попао;
Љуте гује пушке мале
Покиснуле зарђале.
На колено суза пада
Из мутнога оног ока,
А вапај се чешће диже:
„Аох сејо, аох мајко“, —

Нејма сеје да му токе
Од прашине прашне брише,
И нема је да му вранца
На потоку водом поји,
И рука му малаксала,
Нејма да му пушке мале,
Што су махом зарђале,
Да их брише од те рђе.
Њих се није ни сећао,
Тек кад паде суза врела
Тек окваси цијев пушци,
Тад се сети љутих гуја,
Па их обе повадио,
Запео их хладном руком,
Па подасу пушке мале;
На себе их управио,
Ал' их брзо натраг трже,
А с усана ријеч јекну,
„Још да живим, а да светим
„Моју мајку а и сеју“ —
Па опали обе пушке
Јекну гора тамна, кршна,
А на двору коњиц врани
О стијену ногом луци...

Оде пуцањ провалијом,
Оде, оде гором тамном,
А јунак се замислио,
У чудне се мисли дао
Е је сетан е је блијед
Као месец више горе
Што размаче облачиће.

Већ румена зора свану,
Бијел свијет обука' се
У хаљину руменкасту.
А свијету с' сунце јави
Или да га тек поздрави,
Или да га жеља мине
Да тек гледа бијел свијет...
Попадале зраци сјајни
На крваво разбојиште,
Осушише бијел цвијет,
Што га крвца покапала,
Бесан коњиц гором језди,
Бијела га пена бије;
На њему је млађан јунак
Али му је чело тамно.
Гледа, гледа разбојиште

И кржаве оне ноже,
Покрај мртвих тих телеса.
А млађаном тек јунаку
Срце игра — око с' слади,
Гледајући мртва тела
Црног крвног душманина.
Виде гавран како слеће
Те му пије очи мрске,
Или орла де се вије,
Те им кљује месо мрско;
Ил' курјака де умаче
Од топота врана коња.
Гледа дуго, дуго, дуго,
Па ошину вранца свога,
Да потражи чету храбру
Што помлати црне турке.
Вранац коњиц сустао је,
А он трза пушке мале,
Те од пуцња јекну гора,
Гора црна, тамна, нема,
Тиме хтеде гласа дати
Храброј чети, четовођи,
Ал' се нико и не јавља.

Он послуша па уздахну:
„Хеј Пријезда докле ли ћеш,
„Докле ли ћеш живет' 'вако
„Не осветив сеју мајку“ —
Па одјаха брже даље.

VIII.

Махмуд седи покрај шћерце,
Бути ка' да ј' камен сињи
Или мрамор мртав хладан!
А Демила у јадима
У црној се тузи топи,
Тек по кадкад поглед врео
К оној тамној гори баци,
Гори баци, замисли се.

Тако ћуте обадвоје.
У том дође веран слуга,
Пред пашом се смерно клања.
„Шта је слуго?“ паша пита,
„Какви гласи с горе оне?“
„Хеј честити Махмуд пашо,
„Не умијем да ти кажем,
„Какови су отуд гласи,
„Само знадем а што знадем
„Одмах ћу ти испричати:
„Вратила се чета чила

„Ни зна како? ни одкуда
„Сама не зна како ј' дошла.
„Уморена ј', уплашена,
„И без коња и оружја“ —
„Како рече? је л' истина?
„Врелим огњем паша плану,
„Та све ћу их повешати
„А Пријезда де је море?“
„То ја не знам — њих запитај! —
„Само видим кржави су
„На некоме рана има
„Од љутијех јатагана!“
„Несрећници“ — плану паша,
Са дивана скочи брже,
Те на поље брзо лети;
А пред њиме гола чета;
Оборила очи к земљи,
Стидом крије црна лица
Обливена тешким страхом. —

Паша стаде.

Из очију огањ сева,
А образи љутном горе:
„Ха зар тако кукуавице,
„Ви нијесте турци прави,

„Е да бесте сви такови
„Изгинули б' сви до једног,
„Ил' би жива довели га.
„А сад опет натраг хајте“.
Чета пође пуна страха,
Ал' се паша нешто сети:
„Стан'те море“ — чета стаде
Е се боје љутог паше,
Помислише е је нешто
Ново паша измислио,
Да их потре ил' на колац
Да набије живе јадне,
У многога срце стаде
У многога крви нејма,
Блијед образ — чело блеђе
Ишарано страхом љутим.
А срамота обори их
Што су с' натраг повратили.
Тако мисле, али паша,
Тек промери чету оком:
„Кол'ко вас је свега било?“
„Двајес четир нас бејаше.“
„Дакле пода изгинуло.
„Нека вам је милост саде,

„Обуц'те се, спремите се
„Припремите друге коње,
„И што гођ вам за бој треба,
„И скуп'те се још толико,
„Или двапут, двапут више,
„Па хајд' право по Пријезду.“
„Милост, милост“ по веселом
Њихову се срцу просу.
Неком лице брзо сину
Од радости што је паша
Њима милост поклонио,
А деком је црни облак
Пригрлио лице хладно,
Е је врло тешко поћи
Одаклен се не ће доћи.
Али паша зато не зна,
Он нагони чету напред,
Нека иде куд он рече.

.....

Сунце седе,
Облак га је таман скрио,
Све сијева муња хитра,
Из далека гром загрме,
А у двору Махмудову

Све се више људи купи,
Е да чују што их паша
По телалу у двор зове.
Већ у двору пуно ј' људи.
Све се стиша само муња
С облаком се црним игра,
Као да му прича причу,
Црну причу, мача љута
И јаука, писке тешке.

Почуј саде,
Јаох то је синцир љути
Ох послушај како звечи,
Тешки ланац на ногама,
Што ти срце јадно пара.
Сену муња, сабља сену
Робу једном глава оде.
Ал' кад виде да ни један
Веру не да, воли мрети,
Де јаука чуо није
Из тврдога срца дивна;
Срце му је пући хтело.
Крв се просу по калдрми,
Поли крвца студен камен,
Место кише из облака.

Изгибоше сви до једног,
Само мајка Пријездина
Останула, на њу ј' реда
Да заплати главом јако.
У паше се срце смеши
Е је веће ето воде,
Све у ланце и синцире,
Пред пашом је веће стала,
А Богу је веће душу
Наменила после смрти.
Два три пута ј' прошаптала:
„Ох Пријезда сине мили“ —
Тек да сене сабља гола,
А посукта муња хитра
И гром с неба тек загрме
Из облака црна тамна.
И гром пуче а двори су
Већ у пламен претворени.
Светина се луда трже
„Алах, алах“ горе двори
„Шта је ово?“... сви муцају,
Сви збуњени погледују!
У том сену други громе
И зазвижда танад врела

Из пушака танких, лаких — — —
Све збуњено наже бегат',
Махмуд стоји као камен,
Док се сети шкерце своје,
Те одлете у дворе.

IX.

Зора свану руменкаста
И сунце је ишетало,
Више Скадра, више куле
Силног, бесног Махмуд-паше,
Е је јоште сва читава,
Само избе горње мале
Што су ватром изгореле.

*

Ну послушај танке струне
Божанствена слушај гласа,
Јечи песма — ох божанска,
Лакше, лакше, слушај само!...
Бела рука струном лети
Као крило анђеоско,
Лака песма брзо с' вине
Па умукне тугом црном.
И умукну песма дивна,
Певачицу глас издаде,
Те на мекан свилен душек
Своју бону главу баца.

Очи сташе — а усташца
Протепају: Ох Пријезда!
За тим клону ка' сунашце
У румене облачиће,
Па час бледи — час румени
К'о кад седа сунце сјајно,
Па најпосле већ заспала,
Ко кад заспи данак бео
Кад га сунце изневери.
Лако дише — као славуј
Када спрема песму своју
Да извије белом свету.

Тако спава — а врата се
Полагано отворише.
Паша уђе ћерцу слуша,
Како спава како дише.
На прсте се к њојзи краде
Да је из сна не пробуди...
Ал' колико лаган беше,
Она с' трже. „Шта је оче,
„Какви гласи о Пријезди?“...
Дрхтећ' свога оца пита
„Да нијесу побијени?“...

Паша гледа мрко, тамно,
Па се чуду само чуди,
„Јоште бунца, аох Боже,
„Шћери, шћери, јаох мене,
„Шта је теби, ја те молим,
„Казуј брзо оцу своме,
„Ето чекај — а ја одох
„Баш сам одох по хећима“ —
„Немој оче седи туне
„Причај штогод, ја те молим,
„Те ми разбиј сету мало.“
„Хоћу шћери, да што не бих?...
„Само казуј шта је теби?
„Хоћу нешто да ти кажем!“
„Кажи оче!“
„Знам да ћеш се радовати,
„Е то теби доликује,
„Као небу сунце сјајно,
„Ка' цвијету росна роса.“
„Кажи оче, радоваћу с'“ —
„Слушај шћери лијеп глас је,
„Млад Атлагић иште тебе,
„Да му будеш верна љуба,
„Лијеп ти је дар послао

„Све одело све златали,
„А ђердан је алем камен,
„Вреди валах пола света,
„Боље блиста но и сунце.“

Јеси л' вид'о мрамор тврђан,
На један пут така поста —
Јеси л' слуш'о глас кад дршће
Када славуј песму гаси,
Онако је била бледа
А глас тако дрхтао јој:
„Зар то гласи, оче мили
„Па лијепи... јоште кажеш?“...
„Шта Џемило зар га не ћеш,
„Кажи оцу,
„То до воље твоје стоји!“
Таман облак летну брзо
Преко њеног бледог чела:
„Хоћу оче, све за љубав,
„Све за љубав хоћу твоју“ —
Али да јој когод крадом
У срдашце мало вирну,
Видео би како шапће:
„Пре ће, пре ће мој Пријезда

„Мене младу загрлити!“
На лицу је Махмудову
Радост била пуна блага,
Вес'о беше — е је шкерцу
Удомио, што мишљаше!
Брже зове роба свога
Да позове Атлагића
Да на диван паши дође.

Паша вес'о.
И Атлагић момак беше
Што му ваља друга тражит',
И лијеп је и јуначан,
А и блага доста има.
Џемила је сва блиједа
Па на прозор очи баца;
Сваки шушањ слуша она
Или слуша пламен пуцањ,
Ил' де ће се опет викнут':
„Ево јада из ненада
„Запалише с' бели двори,
„Хајдучије ето ближе
„Наша чета саломљена,
„Саломљена, сатрвена.“

Често очи гори баца
Да л' ће сенут' пушке сјајне
Спрам сунашца свијетлога.
Али гора у густу се
У маглицу заодела,
Само видиш сура орла
Како витла ка стијени
За плијеном канџе спрема.
За тим баци очи своје
Крај Бојане посред врта,
У души јој опомена
Она слатка брзо сене,
Е се сети првих дана
Њеног срећног благовања,
Њеног првог миловања.
Шуште вали на Бојани,
У ту шушку тајно крију
Тајне мисли Џемилине.
„Збогом шћери — трже ј' ријеч,
„Већ Атлагић дошао је“ —
Она само глену оца,
Па с' у мисли опет баци.

X.

По ноћи је обавиле
Обавило огањ вес'о
Што се 'нако распрштао,
И крај њега дивно чудо,
Сјајне токе, дуге шаре;
Обавило чету дивну.
„А Пријезда, чети главо,
„Хоћемо ли у освету?“
Тако пита млађан јунак
Свога храброг харамбашу.
А Пријезда мрке брке,
Опустио врх пушака,
У оку му пламен сену,
Као ватра с пушке мале,
А рука се ножа маша,
Е је срце заиграло,
А крв нагла љутом ножу,
Е су руке већ готове,
А одавно секле несу.
Дај мешину пуну вина

Да пијемо, па кад сване
Онда ћемо уходити
Беле дворе Махмудове.
Е има ли много страже
И нада л' се паша нама,
Нада ли се зету своме,
Нада ли се сватовима,
Што ће шћерцу да му воде,
Пратећи је пушкам' сјајним,
Дарујући танадима
Све рођаке у тазбини.
Мешина је донесена
И већ с ражња с' месо скида
Готово је, печено је!
Закликнуше браћа врела
Часним крстом сви се крсте,
Па седају вечерати,
Да поткрепе рујним вином
Усахнулу снагу своју,
А печењем с вита ражња,
Да поткрепе душу своју.

Сви ћуташе а мешина
Све је редом обредила,

Док и она не малакса,
Не олакша...празна оста...
Напила се хајдучија,
Па започе песму лаку,
А тек један гусле узе
Те запиње танке струне,
И одвија грлом танким
Дивну песму што срдашце
У жив, пламен огањ ствара,
А подиже беле руке
Као да су на бојишту...
Хеј хајдучко гњездо вито
Ал' си чило поносито!!...
Ал гле, песму шта прекиде?...
Гласница је пушка мала;
Сви пренуше ка' иза сна,
Свак се маша пушке своје,
Ал' долете девојчица
Танка струка, црноока:
„Аох чето у зло доба,
„Ето турци“....али на мах
Осуше их са свих страна
Као киша зрна врела.
„Турци, турци“ јека оде,

Хајдучија ј' на ногама
Већ се крше пушке бојне,
Врела зрна страшно хује,
Сицље пламен са свих страна,
Врева, хука гором иде,
Који кликће „куку, јаох,
„Зрна м' ребра саломише,
„Разнијеше ножи груди“
Де ко мртав о тле пао!
У сред ватре, у сред плама,
У сред звизге смртних зрна,
Лети онај соко сиви,
Лети она девојчица,
А Пријезда угледа је,
Види е је Лепосава,
Па му срце пламом плану
И жао му грдно беше
Лепо дивне девојчице,
Може лудо погинути!
„Хајде натраг, хајде селе,
„Није за те бојак врели,
„Није за те самрт јоште,
Али она и не слуша,
Бесно јури оштрим ножем,

Гле несреће! и Пријезда
Већ је о тле доле пао,
Аох ено...али не ће,
Пуче једна пушка мала,
А крвник се сруши доле,
Ту долете Лепосава
Те му главу ножем сруби.
И Пријезда устао је
Само рече „Лепосаво!“...
Па обори главу доле.

У том врева јача стаде
А Пријезда главу диже,
Па повика на све грло
„За јатаган браћо мила!“
„Јуриш, јуриш“ од свуд грмну,
А сенуше јатагани,
Крв се проли, крвца вреда,
Те полива меку траву,
А у диму пушчаноме
Пријезда се изгубио.

*

Оде врева, бојна хука,
Разбио се дим са горе,

Бути стена капо вазда.
Око ватре хајдучија
Опустила ниско брке;
Нема песме да зајечи,
Нема вина да се лије,
По декоји слуша шушањ,
Па радосно: „он је, он је“
Ал по тихо само шане
Али опет све с' ућути
Као мрамор леден камен.
Тако ћуте, ал' се опет
Коме речца с уста отме:
„И баш нема Пријезде нам,
„Ето већ је зора туне,
„Веће сија сунце сјајно,
„А Пријезде јоште нема.“
Лепосава плаче, сузи,
Мисли е је погинуо,
Па га није осветила.
Тако њега љуби жарко
Да би живот млада дала,
За његово мртво тело.
Па посави беле скуте
Диже с' млада бојном пољу

Да потражи свог Пријезду.

Ал' га млада нашла није,
Нашла ј' тела мртва многа,
Саломљена ребра вита,
И скрхане у њих ноже.

Много паде сјајних суза
За Пријездом што га нема,
Највише га мајка жали,
Тражећи га по бојишту,
Кука, кука и памећу
Већ је стара померила,
Грли редом мртва тела,
Е помишља то је синак
Којега је она стара
Својим млеком задојила.

— — — — —

И чета је турска сишла
Са стијења, са кршева,
Весели су јере знају
Да их добра ријеч чека,
Што му воде тог Пријезду
Љуту гују, змаја љутог.

Али опет бесна чета
Све се брже доље хвата
Е се боји од потере.
Пред четом је снажних руху
На леђима савезаних
Блијед, мучан млад Пријезда,
У оку му огањ гори,
Мучне очи к небу диже
И вапије и уздише,
Од срамоте ове веље,
Он вапије, ал не чује с'
Ни молитве ни уздаха
Од подсмеха лудих људи,
Луде бесне турадије,
Хајде чето, хајде напред,
Већ те паша жељно чека,
Ал' не чека мила шћерца,
Мила шћерца Махмудова,
Волела би да је махом
Изгинула чета ова,
Нег' што паши добре гласе,
И љутога роба води.

XI.

„Напред, напред, пашо, ево,
„Доведосмо роба љута,
„Ев' Пријезде“ — слушај само
Како јечи мрки гласи,
Синџир лупа о калдрму,
Дивља чета руке стеже,
А смех им се тај паклени
По уснама тек растеже.

Вес'о паша у двор слази
„Шта роб туне?... је л' делије?...“
„Боме добро — лијеп ћете
„Шићар од мен' задобити,
„Хајд' водите роба љута
„У тамницу испод земље,
„Де најдубље вода стоји,
„Де јакрепи најгори су!“

*

Ка Цемили отац дође
Гледа сузе у очима,

Гледа лице све блиједо.

Гледа, гледа, па се боји,

Е јединче пронашће му.

„Шта је шћери?... тихо шапће,

„Је л' ти штогод неповољно,

„Кажи бабу помоћ' ће ти

„Ма у пак'о да што буде,

„Што си шћери зажелела?...”

„Ништа оче — нешто сам се

„Присетила мајке моје,

„Па се суза оком крену,

„А побледе лице моје“

„Слушај, слушај, сада ћу те

„Одмах младу развеселит,'

„Знаш ли шта је робе онај

„Што га давно ја пожелех,

„Ти му име веће знадеш,

„Једном си га споменула,

„Не знам зашто, само знадем

„Да је робе у тамници,

„А сутра ћу да га смакнем.

„Окупићу бели Скадар

„И сву земљу око Скадра,

„Нека силан народ види

„Колика ће жртва бити,
„Ил - Алаху ражљућеном!“
„Шта?... Пријезда?... јаох оче,
„Немој свадбу да ми квараш,
„Има јоште белих дана
„Можеш чинит' кадгод хоћеш!“ —
„Не ћу шћери тебе ради,
„А сад бих га обесио
„Е је тако пасје семе“...

Хеј Цемило, јаде гаси
Што ти бону душу стисли,
Што премишљаш мисли такве,
Што ти с' чело часом мршти,
Часом надом, искром сене.
Хеј те очи, црна ноћи.
Што роните сузе вреле
На гръоце сунце сјајно?...
Она плаче... њене груди
Надимљу се више, више,
А пашине лепе наде,
На ријеч се утишаше
Што прозбори она ријеч:
„Хоћу оче тебе ради“ —

Паша мисли
О весељу, затим јадник
На вешала мишљу леће,
Мисли, мисли а тек истом
Грмну јека од пушака
И весела с' вика просу:
„То су свати — младожења
„Бела коња, бешње јури.“
Кад то зачу Махмуд паша
Брже слете у двор доле,
Да причека госте своје
Е их жудно ишчекује.
И дођоше хитри свати,
У дворове одседоше,
А најприје младожења,
Бесно туре Атлагићу.
Тасте води зета свога
У те избе окићене.
Изнесоше ђаконије,
Часте тасте зета свога,
Јабуку му дивну даје,
Даје злато, та Цемилу
Да је сутра зором води.

* * *

По ноћи је близу веће,
Надвиле се сјајне звезде,
Над брдима и над долом,
И на дворе Махмудове.

Тихан месец и звијезде

Вео црни ноћи ките. —

У тавници по ноћи је

У сред сјајног, белог дана,

Тамо сунца никад нејма,

Нити кадгод звезде које

Да затрепти сужњем робу,

Да га мало развесели.

— — — — —

Рашчупан је, блијед сав је,

Тешки ланци на рукама,

На камен је хладан сео

Е се види роб је љути.

Блијед сав је, очи мутне

У главу му упануле.

Блијед сав је, са очију

Гори туга, очајање,

Гори, гори, сагорева
Блажу наду, јадно јавља
Што с' по боној души вије,
У сновима злаћанијем.

Друг му камен, а јакрепи
Браћа, сеја, вереница.

Тако седи блед, замишљен,
Ни ријечи није рек'о
Од како је у тамници...

То је туне млад Пријезда
У синциру и у гвожђу,
Сања мајку, Лепосаву,
И Џемилу много сања.
Тек зашуста нешто тамо
Као да је лаган лахор
Дохватио црне јаде
Те их гања помрчином.

Али ето и сунашца
Де заплива по јадима,
Сунце шану „ој Пријезда,

„Де си, јав' се!...“

„Ја сам овде шта ћеш са мном

„Ти сунашце тако сјајно“?

Па се ближе сунцу ближи:

„Ох Цемило“ — јекну сужањ

„Шта ћеш туде, је ли, шта ћеш,

„Тако т' вере?“ — — — — —

„Брже хајде, вријеме је

„Врло скупо, хајде душо,

„Хајд' заједно да бежимо“ —

Ево кључа, ланце збацај,

„Хајде, хајде, брже душо“, —

Узе кључе млађан сужањ

И спадеше брзо ланци,

Неколико време прође

Он изиђе — а стражари

Мртвим санком сви поспали.

Опет дуго не постаја

А топот се два коњица

Измицаше брже, брже,

Ни ко прену, ни с' ко трже

Само с' жубор чуо неки,

Ал' нестале и жубора,

Из далека још тек хуја

Топот вранца поносита.
Напред лете — остављајућ'
Бијел Скадар за собоме,
Али никад не желећи
У њега се поврнути...

*

*

*

Лети Махмуд крвав бесан,
„Де је шћерца, де Џемила?“...
„Хеј робови де је каж'те!“
Стража ћути ка стијена.
Махмуд бесан љуто виче.
Беле дворе претурише
Ал' Џемиле нигде не би,
Докле један седи старац
Не дотрча ко без душе,
Грдну ријеч паши шану:
„Џемила је одведена,
„Одведе је роб Пријезда“...
„Како!?...одкуд?“... грми паша,
„Али ко то може знати
„Брже чету сакупљајте
„Хајте брже у потеру,
„Стигнете ли љуту гују

„Убите је одмах с места!“

*

Већ се поче губит' ноћца
Бијел данак већ се спрема,
Чета лети бесна хитра.
Већ сустиже побеглице
На домаку близу горе.
„Стани робе, стој — Џемило“,
Бесна турад љуто виче.
Пријезда је потерао
Свога бесног, чилог вранца,
Али сену пушка мала,
Вранац хитро — напред пође,
Ама мртав о тле паде,
Те пода се притиснуо
Пријездину десну руку....
А Џемилу већ је чета
Ухватила и одвела
Натраг њеном белом двору,
Натраг бабу, младожењи...
Она лева сузе бистре,
Е је веће близу двора,
Али стани! ватра сену,
Стаде пуцањ с обе стране,

Турци пале пушке мале
Ал их ватра обузела.
Подиже се силна врева,
Ни се знаде ко је турчин
Ни ко бије љуте турке...

*

*

*

— — — — —
На стијењу, на мрамору,
На камену студеноме,
Пријезда је сав уморан
На стијену хладну сео.
Жалост га је обрвала
Нема јако вранца свога,
Рука му је у ранама
Како га је коњ притиск'о!
На стијену студеницу.
Још га једна жалост мори
Кад одоше браћа драга,
Бојак бити са турцима
И светит' му вереницу,
Рашта и он није с њима
Рашта ј' снага невера му,

Рашта срце малаксало
А издала рука десна?...

Он чу пуцањ из далека,
Али нема вранца чила
Да одлети тамо доле,
Где се пуцањ ори тако.
Час помисли Џемила је
Смртним зрном погођена,
Час помисли... али ко зна
Шта је сада помислио?...

Кад пред њиме Лепосава
Стаде као јела вита,
Па му беле руке пружи,
Загрли га: „Ох Пријезда,
„Ја те сада, сад тек волим!“
Пријезда се чисто трже
Виде пламен у очима,
Виде оне црне очи,
И танак јој стасак вити,
Па промуца тихо, лако:
„Ти би била суђена ми
„Аманет је баба мога!“

Пријезди се душа бори,
Да л' да умре с пушке своје,
Ил да јоште чека јаде.
Лепосава и Џемила
Две му ране зададоше.
„Лепосаво, знаш бога ти
„Де је моја стара мајка,
„Јеси ли је видла дегод“ —
„Ту неки дан видла сам је
„Ја јој назвах „помози бог“
„А она се насмехнула
„Па одлете преко стења.“

Дивно вече прострло се
Над горицом, над стијењем,
Месец сјаје а звијезде
Трепћу, сјају, ко алеми
По ђердану небесноме.
Пријезда је о Лепосавом
На стијени једној сео
И гледао вече дивно
Што се нако раширило.
На један пут по стијењу
Чу се топот брза коња,

А на путу тек се јави
Дивна слика у бијелом.
Пријезда је претрнуо
Па промуца: „Боже благи,
„Боже благи, то је она.“
У том она к њима стиже.
Пријезда је поскочио:
„Хај Цемило ја већ мишљах
„Да си бабу одведена,
„Ил' да те је смртно зрно
„Место мене погодило —
„Ну причај ми одкуд тако?“ —
„Јутрос зора не забеле,
„Већ бејасмо близу двора,
„Кад однекуд сену ватра,
„Осуше се танад вреда,
„Стаде врева — и бој љути
„Ја побегох — гором одох,
„Да те нађем црни драги.
„Али да те и не нађох
„Невера си болан мени
„Кака ј' цура то уза те
„Је л' тако си љубио ме?“...
Уморена земљи клону

А очи јој суза поли,
Руке склопи па у јаду
На лице их наслонила!
Да је живи огањ план'о
И изгор'о срце оно
Што је тугом занемело,
Та боље би, много боље
За његове јаде било...
Е тако му тешко беше!
Ни једине речи није
Изустио, него само
У души се својој бори,
Сећа с' тешко дана својих
Када уста Џемилина
Са срећом је обасип'о.
У души му огањ дршће:
„Хеј Џемило благо моје,
„Ја те јоште љубим јако,
„Ал' не могу ох не могу,
„Јер ме други јади стежу,
„Лепосаво... дршћућ' даље
Збори јадан млад Пријезда:
„Та ти си ми... ал' не могу,
„Не не могу., живот ми је,

„Прса су ми изнемогла.“ —
На срцу му сињи камен,
А на лицу огњен пламен,
Часом плане часом очи
Црној земљи оборио;
Па с' од једном сети мајке,
Сети с' своје миле сеје,
„Аох мајко — — — аох сејо
„Ви одосте, али мене
„Остависте белом свету,
„Остависте муци живој,
„Аох мајко, куда ли се
„По каменом стењу бијеш,
„Ал' сеји је много пута
„На ономе небу боље!“...
Ту поћута и умукну,
Као да је онемео,
Па се брзо, брзо трже:
„Хајдучио, хајдучијо,
„Сретна ли ми ти бејаше!“
Ту је мутне очи своје
На Цемилу управио.
Оком гледа, а рука му
Пушке мале дочекала,

„Збогом свете“ — огањ плану
И изгоре у тој речи
Живо срце у Пријезде
Растргнуто, разбијено!

Скотрља се низа стену,
А Џемила њему лети
Да г' од смрти махом спасе,
Али нема, ништа нема
Он отиде низа стену.
Дршћућ' бледа Џемила је
Виш' провале на колена,
На тврђану стену пала,
„Ох Пријезда!“ — ту задрхта
А стена се пуста одби,
Те полете у провалу...

Стаде мало.

Лепосави крвца јурну
Замрачи јој очи лепе
А рука се задрхтала,
Те не знајућ' куд је пошла
Бритка ножа дохвати се,
Тренут један, једно „јао!“
И крв поли хладну стену,

Црна гроба Пријездина....

У том лети луда мајка
Луда мајка Пријездина,
Нит' зна куде, нити како,
Па не види бездан клети,
Да је махом мож' однети,
Па се смеје, свему смеје!...

*

И ноћ прође, сунце грану,
Те погледа низа стену,
Ал' се брзо, брзо скрило...
Не чека га славуј с песмом,
Но шуштање неме горе,
Хука мутна поточића
И тијела три крвава,
Те зато је за облаке,
Сетна лица заклонило!

БИБЛИОТЕКА МАТИЦЕ СРПСКЕ

P19 Ср I 267.1